

СЈЕЋАЊА

САМОСТАЛНА ЛОВЋЕНСКА УДАРНА ЧЕТА ДО СТУПАЊА У ЧЕТВРТУ ПРОЛЕТЕРСКУ ЦРНОГОРСКУ БРИГАДУ

У фебруару и марту 1942. из Ловћенског одреда су у Горњу и Доњу Морачу и Братоножиће упућени Први и Други ударни батаљон и једна самостална ударна чета, укупне јачине 470 бораца. Из састава ових снага на сектору Братоножића у марту је формиран Ловћенски ударни батаљон, састава три чете.

Двадесет трећег фебруара 1942. године јаке четничке снаге уз помоћ Италијана заузеле су Колашин. Оцијењено је да главна опасност од „пете колоне“ пријети од четничке издаје у Васојевићима. Због тога је војно-политичко руководство Црне Горе донијело одлуку да одабране снаге Зетског, Никшићког, Комског и Ловћенског одреда, под руководством Баја Секулића и Сава Брковића, усмјери на разбијање четничких снага у Васојевићима. Међутим, те снаге — због почесног увођења у борбу, организационих слабости, слабе опремљености за вођење борбених дејстава у зимским условима ратовања, слабости у руковођењу борбеним дејствима, масовне глади итд. — нијесу извршиле задатак.

У тешким зимским данима, на температури од минус 30—35 степени, у планинском беспућу, по снијегу високом преко 2 метра, слабо одјевени и ненахрањени, борци су подносили натчовјечанске напоре у борби са непријатељем неупоредиво боље опремљеним за зимске услове ратовања, непријатељем који се снабдијевао оружјем, муницијом и другом ратном опремом из окупаторских магацина и хранио се с италијанских казана. Истина, и ми смо се оружјем и муницијом снабдијевали од Италијана, али то смо наоружање плаћали крвљу наших најбољих бораца, а четници гнусном издајом и ревношним извршавањем окупаторових наређења.

О ситуацији на партизанском фронту рељефно говоре ријечи Баја Секулића¹ из његовог извјештаја Врховном штабу од 9. марта 1942:

---

¹ Вајо Секулић, члан КПЈ од 1934. године, члан ГШ Црне Горе, погинуо 20. марта 1942. г. на Црквинама. За народног хероја проглашен 11. јула 1945.

„У овом крају се једе мљевена реса и шашина. У Прекобрђу се килограм шашине (окласине) плаћа 10 лира. И реса је већ скоро потрошена и сада се трага за липовом кором. У таквој ситуацији, наравно, и наша војска мора да гладује“.

Све ове околности негативно су утицале и на морално-политичко стање наших тамошњих снага из Ловћенског одреда. Рањени, болесни, промрзли и изнемогли Ловћенци су организовано враћани на територију Ловћенског одреда на одмор, опоравак и лијечење. Ту ситуацију поспратило је осипање у нашим редовима и мимо тога. Исцрпљеност, глад, умор и велика оскудица у храни и муницији узрок су деморализације и прорјеђивања наших редова. Појединци, па и групе бораца, напуштали су фронт, са циљем да се што прије домогну својих кућа, како би се окријепили и поново наставили борбу, не знајући да је ситуација у војничком погледу прилично тешка и на територији Ловћенског одреда. Са том ситуацијом ми на сектору Колашина нијесмо били упознати, па је вјероватно и то допринијело осипању у нашим редовима.

Од 470 Ловћенаца остало је нас око 70 бораца из сва три батаљона, претежно чланова Партије и СКОЈ-а. У ствари, то је био углавном руководећи кадар батаљона, чета и водова. Окупили смо се у Лијешњу, тдје су били штаб Комског одреда и командант сектора Пеко Далчевић. Кад је видио у каквом смо физичком стању, Пеко је одлучио да и нас пошаље на територију Ловћенског одреда, на одмор и опоравак. Написао је наређење у том смислу и са нама се поздравно.

Под руководством Душана Калуђеровића, Ника Стругара, Мирка Бурића, Блажа Орландића и Марка Шофранца,² Ловћенци су 4. априла, организовани у батаљон, кренули преко Веље и Мртвог Дубоког, Лукавице, Дробњака и Лукова за Горње Поље. Та маршрута се савлађује за један дан, али исцрпљеним Ловћенцима су била потребна два пуна дана.

Послије много перипетија стигли смо у Горње Поље 6. априла предвече. Сазнали смо да се ту налази штаб Никшићког НОП одреда, коме је на челу био Сава Ковачевић, већ тада прослав-

² Душан Калуђеровић, командант Првог ударног ловћенског батаљона, погинуо је код Мојковца као командант батаљона „Бајо Секулић“ 8. маја 1942.

Блажо Орландић, народни херој, замј. комесара чете у Првом ударном ловћенском батаљону, погинуо код Гламоча као замјеник комесара Девете крајишке бригаде 1943. г.

Марко Шофранац, комесар Комбинованог ударног ловћенског батаљона, погинуо као руководилац политодјела Друге пролетерске бригаде у долини Неретве код Дрежнице у фебруару 1943. године.

Нико Марков Стругар, народни херој, командант Комбинованог ударног ловћенског батаљона, умро је у јулу 1962. године у Београду.

Мирко Бурић, генералпотпуковник ЈНА у пензији.

љени и у народу опјевани партизански командант. Сусрету са Савом радовали су се сви борци. Међутим, због Савине необавијештености о нама и нашим намјерама, сусрет је попримио непријатан карактер, у сваком случају супротан очекиваном. Сава није знао да Ловћенци нијесу самовољно напустили положаје код Колашина. Због тога је дошло до инцидентне ситуације.

Сава је наредио Душану Калуђеровићу, Нику Стругару и Мирку Бурићу да построје војску. Они су покушали да му објасне да нијесмо самовољно напустили фронт и да имамо наређење да идемо на територију Ловћенског одреда, на одмор и опоравак. Сава се на то није обазирао, већ је наредио да се војска построји. Душан је командовао: „Строј, фронт на лијево!“ — тихим и одмјереним гласом. На то је Сава одсјечним гласом командовао: „Остав!“, а затим „Мирно!“ и „На мјесту вољно!“, уз пријекор и грдњу: „Ловћенци, срам вас било, обрукате Ловћен, ви мислите да је ово бивша Југовина па да има да се крка...“ Сава је осуо праву ватру на Ловћенце. Из строја је изашао Ђуро Вукчевић, љут и увријеђен. Ударио је кундаком пушкомитралеза о земљу, повукао је црногорску капу са петокраком и тробојком са чела на затиљак и рекао: „Није истина!“. Сава је загрмио и поставио му питање „Ко си ти?“ — „Ја сам Ђуро Вукчевић, члан Партије од 1938. године и комесар чете са Васојевића“.³ Незадовољан одговором Сава га је прекинуо: „Не питам те то, већ што си био по занимању за вријеме бивше Југославије“. — „Месарски радник“, уследио је одговор. „Ти си научио да кркаш цигерике и бубрега, па мислиш да тога има и сада“, наставио је Сава. Још једном је Ђуро изашао из строја и поновио Сави да не говори истину. Ту мучну ситуацију прекинуо је комесар батаљона Мирко Бурић, рекавши да све спорне ствари треба рјешавати са руководством батаљона, на шта је Сава наредио да командант и комесар батаљона пођу за њим.

Након тога, у штабу Никшићког одреда, послије жучне дискусије, донесена је одлука да се од нашег људства формира Самостална ударна ловћенска чета у саставу Никшићког НОП одреда и да јој се додијели задатак да затвара правац: Никшић — Луково и Никшић — Жупа Никшићка. У том циљу наређено је да чета посједне положај: раскрсница путева Змајевића Хан — Рубеже — Градац.

Док се о томе одлучивало у штабу Никшићког одреда, гдје је био присутан и делегат Врховног штаба, борци су били смјештени у млинима Међедовића. Ту су одржали састанак, на коме су донијели одлуку да не иду на територију Ловћенског одреда, већ да остану на територији Никшићког одреда. Било је предлога да

³ Ђуро Вукчевић је погинуо 2. октобра 1942. г. код Доњег Вакуфа као командир вода 2. чете Другог батаљона Четврте пролетерске бригаде. Спадао је у ред најхрабријих бораца бригаде.

иду и у напад на Никшић преко Уздомира. Логично, тај предлог није прихваћен, јер такво доказивање није било потребно и скупо би било плаћено. То је био одговор борачког састава на несугласице са командантом Никшићког одреда. Са тог састанка вриједно је забиљежити два догађаја.

Михаило Драшковић, студент агрономије, ТВС болесник, био је до те мјере исцрпљен и изнемогао да су му другови савјетовали да иде кући, на Чево, да се одмори и освјежи. Он је тај предлог категорично одбио и остао је у саставу чете.⁴ Само два друга из тог састава, Велиша Мартиновић и Лука Лековић, ступили су на територију Ловћенског одреда, и то као курири који су одржавали везу између штабова Никшићког и Ловћенског одреда, пробијајући се кроз непријатељске редове и извршавајући веома одговорне задатке.

Још док смо држали састанак у млинима Међедовића, по наређењу команданта Никшићког одреда стигла нам је вечера (бијели хљеб и сланина). Иако смо били не само гладни него и исцрпљени од глади, одбили смо вечеру због тога што смо били увријеђени и љути. Међу нама се затим повео разговор око тога одакле Никшићанима бијели хљеб и сланина, а ми већ пуна два мјесеца нијесмо видјели никаквог хљеба нити соли, а камоли овако нешто. Сазнали смо да је Сава за заробљене Италијане издејствовао добијање хране од окупатора у Никшићу и од тога је један дио одвајао за своју војску.

Негдје послје пола ноћи из штаба Никшићког одреда се вратило руководство батаљона и Мирко Бурић нам је приени одлуку штаба Одредa и члана Врховног штаба о формирању Самосталне ловћенске чете. Ми смо Калуђеровића и Бурића упознали са одлуком са нашег састанка и тада смо сви заједно вечерали.

По казивању Мирка Бурића, састанак у штабу Никшићког одреда одвијао се овако:

„Послије реаговања Ђура Вукчевића, радника, комунисте и јунака наше револуције, који је храбро погинуо 1942. г. у строју IV пролетерске бригаде и мога иступа да би командант требао да разговара са командантом батаљона и са мношћом као полит. комесаром, о чему је у овом чланку друг Мартиновић већ говорио, Сава је наредио да обојица пођемо за њим уз неке мале скалине у штаб одреда пред којим је батаљон био постројен. Кад смо се нашли насамо, нас двојица са њим, упитао је прво мене шта сам. Рекао сам му да сам политички комесар Ловћенског ударног батаљона. На то ће Сава: „Не питам те то, него шта си по занимању?“ Одговорио сам му да сам студент права. По-

⁴ Михаило Драшковић је храбро погинуо у једној од борби које је Самостална ловћенска чета водила с Италијанима на Змајевића Хану код Никшића концем априла 1942. године.

новио је: 'Студент права!' Исто питање је поставио и команданту Душану Калуђеровићу и добио исти одговор, а затим опет поновио: 'Студент права!' Настала је врло нелагодна ситуација. Одмах сам извадио из лијевог горњег џепа војничког колорана учетворо пресавијено пола листа папира и пружио му га, рекавши да је ту објашњење зашто смо дошли и јавили се штабу Одред, и да га је лично написао Пеко Дагчевић. На хартији је писало оловком да су се ловћенски батаљони нашли у изузетно тешком положају, да су борци боси, без муниције, сем по пар метака, премрзли и прегладњели, да се батаљон упућује на краћи опоравак, а да се потом распореди на положај по потреби. Поред тога је писало да команданти и комесари не носе кривицу за насталу ситуацију и осипање батаљона (повратак рањених, болесних и промрзлих). Потпис је био: Пеко.

Сава је погледао писмо према слабој сијалици (чудио сам се откуд електрично освјетљење) и, неповјерљив због неких ранијих искустава, не прочитавши писмо до краја, рекао је: 'Ово је фалсификат, гдје је печат?' Брзо сам реаговао и казао следеће: 'Није било печата у пустој планини сем неким пањем да је ударен, а Пеко је остао жив и здрав па се може наћи начина да се ово провјери' Овако дрзак али увјерљив одговор изгледа да му се ипак свидио, промијенио је држање и израз лица, питао нас да ли пушимо, што смо ми једва дочекали. Дао нам је пакло Брегаве и припалио нам цигарете упаљачем. Послије тога нам је наредио да скупимо руководство батаљона. Одмах потом у једној повећој просторији штаба испод које се налазила изба, у којој је било нешто столица, један подужи сто и једна клупа, ушло је руководство батаљона: Душан Калуђеровић, Нико Стругар, Марко Шофранец, Блажо Орландић, ја и, мислим, још неки другови. У исто вријеме у просторију су ушли: Сава Ковачевић, командант Никшићког НОП одреда, Радоје Дакић, секретар Окружног комитета КПЈ за никшићки округ, Милован Ђилас, члан ВШ, Милинко Ђуровић, полит. комесар Никшићког НОП одреда, Веселин Маслеша и још двојица или тројица другова, којих се не сјећам. Наведене другове сам тек тада први пут видео у животу и срео, те ми је Блажо Орландић шапатом говорио ко је ко, јер их је он од раније познавао као старији члан КПЈ.

Настао је разговор и расправа око доласка Ловћенаца са Васојевића, о начину реаговања постројеног батаљона, о војној и политичкој ситуацији на терену на коме смо се борили (околина Колашина, Васојевићи и Братоножићи) и томе слично. Највише сам ја говорио, као политички комесар батаљона, јер је и највише питања било упућено мени. Питан сам, између осталог, да ли је било правилно што су повремене групе болесних и изнемоглих бораца, које смо организовано враћали преко Никшићког одреда на опоравак, на територију Ловћенског од-

реда, разоружавани у штабу Нижшићког одреда и без оружја враћани на своју територију. На то сам ја одговорио да је то било неправилно, јер су то били бирани борци који би се чим стипну и опораве на свом терену опет борили. Одмах ми је оштро речено да је моје мишљење туђе и неправилно, јер би пушке, да су тим борцима остављане, пуцале против нас. Тада сам врло жустро реаговао. Настао је спор, послвије кога се коначно испоставило да наш батаљон и ја као његов комесар немамо преглед новонастале ситуације на терену са кога смо отишли, тј. Ловћенског и околних одреда, те да нијесмо ни могли знати ту ситуацију (разбуктавање националистичког покрета, издаја четника и сл.), јер су нам у ондашњим условима вијести врло тешко или никако стизале на бојиште.

Напокон, негдје око пола ноћи састанак се завршио. Отприлике скоро пред крај састанка, Сава је неком наредио да се сваком Ловћенцу (то су његове ријечи, сјећам се) даде велики симит — округли бијели хлебчић и комад сланине и да се смјесте на одмор. У том сам моменту, врло се добро сјећам, помислио: хоће ли Сава заборавити да нареди да се то исто даде за вечеру и нама који смо били присутни, кад састанак буде завршен, јер нам је посљедњи оброк, као уосталом и сваком нашем борцу, тога дана у рано јутро био по кочањ од промрзлог купуса са утрина и по шака пњилог ситног кукуруза коју сам ја лично сваком борцу, па и себи, дао прије почетка марша из једне старе вреће.

Послије састанка и ми смо добили вечеру, али пола симита и кришку сланине. Руководство батаљона се вратило међу борце. Саопштили смо им исход састанка, то јест да ћемо се извјесно вријеме одмарати, нахранити и опоравити, ту негдје у близини штаба Одредa, па потом опет у борбу. Уз то ће нам се држати предавања, организоваћемо политички и партијски рад итд. Тек послвије тог објашњења борци су се прихватили јела (симита и сланине), вјероватно најслађег оброка који су икад до тада у животу појели.

И било је како је закључено: неколико дана смо се одмарали, за оне услове добро хранили и политички радили. Потом је настала реорганизација јединица и формирана је Самостална ловћенска народноослободилачка ударна партизанска чета, која је упућена на врло важан борбени задатак, о чему друг Маргиновић у овом чланку подробно и историјски тачно пише“.

И заиста, послвије неколико дана формирана је Самостална ловћенска чета, „цвијет младости Ловћенаца са Васојевића“, како нас је ускоро народ овога краја назвао због изванредне борбености и храбрости коју смо показали у борби против Италијана и домаћих издајника. За командира чете именован је Душан Калуђеровић, за комесара Мирко Бурић, за замјеника командира Нико Стругар, а за замјеника комесара Блажо Ор-

ландић. Послије извјесног времена, због одласка Душана Калуђеровића и Блажа Орландића на нове дужности, на њихова мјеста су постављени Нико Стругар и Марко Шофранац, а за замјеника командира чете постављен је Љубо Пејовић.⁵ Ускоро је и Марко Шофранац упућен за политичког комесара ударног батаљона „Бајо Секулић“.

У Горњем Пољу смо остали само неколико дана, на опоравку и одмору. Брзо смо се опорављали, јер смо се за тадашње прилике релативно добро хранили, имали смо удобан смјештај и нијесмо тих неколико дана вршили покрете и учествовали у борби. Из тих дана у незаборавном сјећању остали су нам Саво Оровић и Веселин Маслеша. Саво Оровић нас је подучавао у вођењу борбених дејстава и ратној вјештини. Дјеловао је импресиивно. Контакт са борцима је лако успостављао, плијенио је непосредношћу, очинским савјетима, родољубљем, а изнад свега племенитим и хуманим ликом. Кроз предавања на кратком партијско-политичком курсу Веселин Маслеша је оставио на нас снажан утисак као теоретичар, марксиста и комуниста, који је знао да на врло популаран начин пренесе своја знања на друге. Импонувао је својом разборитошћу, сталоженошћу и скромним држањем.

Послије одмора, чета је упућена на задатак. Борбени морал је био на завидној висини. Одмах се приступило фортификацијском уређењу положаја дуж оба комуникацијска правца, од Змајевића Хана ка Лукову и од Змајевића Хана ка Никшићкој Жупи. Путевима су дјелимично порушени и запријечени, јер смо од мјештана обавијештени да Италијани располажу тенковима и оклопним извиђачким колима, а раскрсница путева Змајевића Хан била је најјаче утврђена и брањена унакрсном ватром. У ствари, она је представљала окосницу одбране чете.

Наше присуство на тој територији брзо је постало познато. Илегалци из Никшића обавијестили су нас да Италијани припремају напад на нас и да ће њихова дејства бити подржана од стране домаћих издајника.

Већ у првом нападу они су претрпјели велике губитке и били су приморани да се разбијени неорганизовано повуку у град. У наредних десет дана извршили су још четири-пет напада, који су по интензитету и бројности снага били јачи и већи, подржавани артиљеријом и тенковима, али су сваки пут одбијени. Као по неком неписаном правилу, напад би уследио рано ујутро, а предвече би се завршавао бјекством Италијана у Никшић, „праћених“ Ловћенцима до ријеке Грачанице и гимназије у Никшићу. Успијевали су једино да са бојишта покупе рањене

⁵ Љубо Пејовић је погинуо као замјеник командира 1. чете Другог батаљона Четврте пролетерске бригаде код Тихомишља — Бугојно, 23. јула 1942. године.

и мртве, и то не сваки пут. Дешавало се да сјутрадан отпочну напад са ограниченим циљем, како би прикупили погинуле и сакривене и успаничене рањенике. Интересантан је податак да су четници Баја Станишића само једанпут подржали своје савезнике, и то средином априла, када су разбијени у Жупи Никшићкој, и нијесу се на тој територији више појављивали до нашег повлачења. Истина, једном су се појавили и озринићки четници, али се са њима обрачунавао Трећи ударни батаљон Никшићког одреда под командом Ника Јовићевића.

У борбама у рејону Лукова и Никшићке Жупе у априлу и првој половини маја 1942. непријатељ је претрпио ошетне губитке у људству и наоружању, и није извојевао ниједну војничку побједу. Заплијенили смо му велике количине лаког наоружања, муниције и друге ратне опреме, између осталог 2 тешка митраљеза, 5—6 пушкомитраљеза и већи број пушака, којима смо наоружавали и мјештане (боље речено: они су се сами наоружавали, јер су били редовни пратиоци на бојишту приликом прикупљања ратног плијена, нарочито омладинци). Према извјештајима илгалаца из Никшића, Италијани се више нијесу шепурили по граду, већ их је хватала паника и сваког дана су очекивали напад на Никшић. Појачали су контролу уласка у Никшић становништва из околних села, распитивали се о јачини наших снага, наоружању и нашим намјерама. Свој бијес су искаљивали терором над мјесним становништвом, а наше положаје су даноноћно засипали снажним артиљеријском и минобацачком ватром. Све у свему, наше присуство на тој територији имало је велики политички и војнички значај, јер је наша чета служила за примјер у сваком погледу.

Тешко се данас присјетити свих подвига и херојстава бораца Самосталне ловћенске чете, односно тешко је издвојити оне који се у тим борбама нијесу посебно истакли. Због тога ћемо набројити само оне који су се нарочито истакли и показали велико јунаштво, а то су: Лука Лопичић, Михаило Драшковић, Ђуро Вукчевић, Марко, Нико и Блажо Мартиновић, Ђуро Медин, Иво Перaziћ, Крцун Машановић, Ђуро Марковић, Љубо Пејовић, Марко Гардашевић, Милица Лопичић и Стево Милов Лопичић.⁶

⁶ Лука Лопичић, командир вода, погинуо је у тим борбама у с. Рубеже 6. маја 1942; Марко С. Мартиновић, народни херој, погинуо је код Колашина 27. септембра 1943. као десетар 2. чете Другог батаљона Четврте пролетерске бригаде; грудима је затворио непр. митраљез, а у народу је опеван као „црногорски Матросов“; Блажо Ивов Мартиновић, народни херој, погинуо је на Вилића Гувну 2. марта 1943. као омладински руководилац 2. чете Другог бат. Четврте пролетерске бригаде; Ђуро Медин је погинуо у јуну 1943. на Сутјесци као борац 3. чете Другог бат. Четврте пролетерске бригаде; Иво Перaziћ је погинуо у октобру 1944. код Крајева, као командир чете у Другом батаљону Четврте пролет. бригаде; Крцун

У првој половини маја Сава Ковачевић је одлучио да обиђе Самосталну ловћенску чету на положајима. Наравно, претходно је био обавијештен о њеним подвизима и успјесима у борби против окупатора и домаћих издајника. Онога дана када је Сава стигао било је затишје на фронту. Сава је наредио да на положају остану само дежурна оружја са посадама, а да се чета прикупи код једне куће иза Граца гдје је била смјештена команда чете. Био је лијеп прољећни дан. Борци су чули да је стигао славни командант, радовали су се поновном сусрету са њим, тим прије што су под његовом командом остварили велики успјех у борби и што су имали шта да му испричају и чиме да се похвале. И Сава је био добро расположен. Како је који борац и старјешина наилазио са положаја, он се руковао са њим, а затим је сваког појединачно похвалио. Донио нам је дувана и наредио да се убудуће Ловћенцима даје дупло сљедовање — у знак признања за резултате постигнуте у дотадашњим борбама.

Командир чете Нико Марков, како смо из милоште звали свог вољеног и неустрашивог командира, и комесар Мирко Буринић детаљно су упознали команданта Саву са ситуацијом на томе терену и резултатима борбе, наглашавајући да чета није претрпјела ниједан пораз у борби са далеко бројнијим и боље наоружаним непријатељем.

Био је изненађен када му је речено да су за мјесец и по дана погинула четири борца, али није заборавио да упита да ли су сахрањени уз све војничке почести. Разговарао је Сава са борцима и старјешинама, интересовали су га и неки детаљи из борби. За све то вријеме весело је сукао своје густе бркове, а на крају још једном је похвалио цијелу чету и закључио: „Ловћенци, погријешило сам“. Сјетио се свог првог сусрета са нама у Горњем Пољу и дошао је да нам ода признање. Поздравио се са још једним „алал вам вјера, Ловћенци!“, и отишао.

Све је то на борце и старјешине оставило снажан и незабораван утисак, јер се радило о гесту који је био својствен само револуционару, хуманисти и комунисти као што је био Сава, који је знао да прекори и похвали. Послије тог сусрета Сава је сва наређења која је слао Самосталној ловћенској чети овако адресирао: „Херојској Ловћенској чети, положи се!“.

Самостална ловћенска чета је са још више елана и полета наставила да се бори и одолијева нападима фашиста и домаћих издајника, и до коначног одступања за Босну непријатељ

Машановић је погинуо код Цетиња као командант бригаде КНОЈ-а 1945. године; Буро Марковић је погинуо средином априла 1944. у Загарчу, у Првом батаљону Шесте црногорске ударне бригаде; Марко Гардашевић, борац, погинуо у априлу 1942; Нико К. Мартиновић је погинуо 3. јануара 1943. код Книна, као командир вода у Другом батаљону Четврте прол. бригаде; Милица Лопичић, реф. санитета, умрла је од рана задобијених код Гламоча 1942; Стево М. Лопичић, пуковник ЈНА у пензији.

није успио да продре у Луково и Никшићку Жупу. Тек концем маја или почетком јуна, последије скоро двомјесечних жестоких окршаја, непријатељ је ангажовао јаке снаге на томе правцу и Ловћенци су морали да напусте положаје. У тренутку напуштања положаја од стране Ловћенске чете, Италијани су претрпјели тешке губитке: око 80 мртвих и рањених. За одмазду, у једној кући испод Граца живу су запалили Јану Мартиновић, чија су два сина била у партизанима.

Самостална ловћенска чета два пута је писмено похваљена од Саве Ковачевића, команданта Никшићког одреда, за херојство показано у бројним борбама које је у прољеће 1942. године водила на територији Никшићког одреда, а за учешће и јунаштво показано 15. априла 1942. године, кад су разбијени Италијани и четници Баја Станишића у Жупи Никшићкој, похвалио ју је Врховни командант Тито преко радио-станице „Слободна Југославија“.

Одмах након повлачења, по наређењу команданта Главног штаба за Црну Гору и Боку Ивана Милутиновића, Самостална ударна ловћенска чета упућена је у Јасеново Поље, као пратећа јединица Главног штаба. У ствари, она је у тим тешким данима пред повлачење за Босну била резерва Главног штаба, која је интервенисала тамо гдје је било најпотребније.

У првој половини јуна чета се истакла у разбијању четничких банди у Голији. Голијски партизански батаљон и Команда мјеста у голијском Крсцу водили су жестоке борбе са четницима попа Перишића. Пријетила је опасност да партизанска болница са рањеницима и магацин хране падну у руке непријатеља. Од Главног штаба тражено је да се упути нека јединица у помоћ како би се осујетиле непријатељске намјере.

Под командом Пека Дапчевића у Голију су тада упућени Трећи ударни батаљон Зетског одреда и Самостална ударна ловћенска чета. Успут се међу нама повео разговор о поновом сусрету са Пеком. Замјеник командира чете Љубо Пејовић духовито је примјетио: „Ми ћемо овај рат завршити под командом наших високих војних руководилаца Саве Ковачевића, Ивана Милутиновића и Пека Дапчевића“. Срели смо се са Пеком. Сада је био ведрији и расположенији него када нас је испратио из Роваца. Питали смо га да ли је чуо о нашим подвизима на територији Никшићког одреда, о похвали Врховног команданта преко радио-станице „Слободна Југославија“ итд. Он се на све те „провокације“ шеретски насмијао и одговорио: „Од онога што је било се не живи, то је прошло, живи се од садашњице и од онога што ће се збити у будућности. Покажите ви шта знате и колико сте орни за борбу у овој акцији која предстоји“. Такав одговор смо и очекивали, јер Пеко не би био Пеко да није био такав: мало задовољан постигнутим и увијек сконцентрисан на оно што предстоји.

Када смо стигли у Голију, команда мјеста и болница су биле евакуисане. Међутим, магацин није могао бити евакуисан, нити су снаге Голијског партизанског батаљона могле да га одбране, јер је њихова главнина била ангажована за одбрану болнице и рањеника. Тај моменат вјешто су искористили четнички леџинари. Затекли смо их у тренутку када су пљачкали и разносили материјал из магацина. У једном налету разбили смо њихово обезбјеђење, које није стигло ни да о нашем нападу обавијести главнину и своје старјешине, а старјешине су биле заузете пуњењем бисага и бирањем онога што им се највише допада од опљачканог. Ту небудност и грамзивост скупо су платили. За релативно кратко вријеме и они су разбијени, па су се дали у панично бјекство. Магацин је повраћен, преотели смо 16 коња натовареним материјалом, 650 оваца и 17 говеда, које су четници били заплијенили у Голији. Један број заробљених и њихове рањенике пустили смо кућама, јер смо утврдили да су присилно мобилисани.

Пеко је са Трећим ударним и Голијским батаљоном разбио четничку групацију која је упрожавала болницу и рањенике. Успоставио је контакт са Командом мјеста у Крцу и обезбједио болницу. Послије тога стигао је у нашу чету. Прво нас је изгрдио због тога што су борци понешто узели од заробљене хране, мада по одобрењу командира и комесара чете, а затим похвалио за успјешно извршени задатак.

Одмах последије борбе Главни штаб је нашу чету ставио на располагање штабу Ловћенског одреда. Чета је у том тренутку бројила 60 људи. Међутим, то наређење није реализовано, пошто је чета била ангажована у борби са херцеговачким и црногорским четницима код Казанаца, и то баш у вријеме жестоких борби Друге пролетерске бригаде са четницима на Гату код Гацког. Охрабрени почетним успјесима у борби на Гату, четници су кидисали на наше положаје код Казанаца. Узалудни су били њихови напори да заузму Казанце. Њихове смо нападе одбили и нанијели им осјетне губитке.

У тим борбама у Голији и на Казанцима нарочито су се истакли Нико Стругар, Мирко Бурић, Љубо Пејовић, Томо Бориловић, Иво Мартиновић, Ацо Николић, Чедо Радовић, Веселин Пејовић и Зарија Стругар.⁷

Чета је и даље остала самостална јединица, све до формирања Четврте пролетерске (црногорске) бригаде, у чији је састав ушла 17. јуна 1942. године.

Мишо Мартиновић

⁷ Томо Бориловић је погинуо 15. децембра 1942. године у Ливну, као замјеник комесара 2. чете Другог батаљона Четврте пролетерске бригаде; Веселин Пејовић је погинуо на Сави у јануару 1945; Иво Мартиновић, Чедо Радовић и Зарија Стругар — пуковници ЈНА у пензији; Ацо Николић умро 1978. као пуковник ЈНА у пензији.